

*Dr. Rokas USCILA*

*Dr. Alfredas KIŠKIS*

## **NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOS LIETUVOJE CENTRO 2005 METŲ VIKTIMOLOGINIS TYRIMAS „LIETUVOS GYVENTOJŲ FAKTINĖ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ PATIRTIS“**

### **ĮVADAS**

Registruotų nusikalstamų veikų statistika neatspindi tikrojo nusikalstamumo masto, pokyčių, iškreipia jo vaizdą, todėl nėra pakankamas pagrindas asmenų saugumo analizei atlikti. Visuomenė turi teisę žinoti, kiek yra saugi jų gyvenamoji ar darbo, poilsio vieta, kaip dirba teisėsaugos institucijos, kaip efektyviai vykdoma prevencinė veikla ir pan. Visuomenei svarbūs tiek užregistruotų nusikalstamų veikų skaičiai ir jų pokyčiai, tiek juridinių ir fizinių asmenų saugumas nuo nusikalstamų veikų. Viktimizacijos lygis turi įtakos gyvenamosios vietos pasirinkimui, nekilnojamojo turto kainai, investicijoms ir t. t.

Realiojo nusikalstamumo tyrimai turi didelę reikšmę nusikalstamumo pažinimui ir poveikio jam būdų parinkimui. Registruoto nusikalstamumo statistika, nors ją vykdo kvalifikuoti specialistai, deja, savaip atspindi realiojo nusikalstamumo vaizdą. Teisėsaugos institucijos apie padarytas nusikalstamas veikas gauna informaciją, perėjusią savotiškus nukentėjusiųjų filtrus – apie vienas veikas pranešama, apie kitas ne. O institucijos, registruojančios nusikalstamas veikas, taip pat turi plačias galimybes ir yra suinteresuotos manipuluoti šia registracija. Tačiau dažniausiai apie nusikalstamumą sprendžiama iš registruotosios jo dalies.

Nustatant viktimizacijos lygį ir įvertinant realų nusikalstamumą, galima teisėsaugos institucijoms geriau organizuoti prevencinę veiklą, taip pat tobulinti nusikaltimų aukų socialinės ir teisinės apsaugos infrastruktūrą. Kiekviena šalis pasirenka viktimizacijos lygio ir realiojo nusikalstamumo įvertinimo modelį, t. y. renkami statistiniai duomenys apie nusikaltimų aukas ar atliekami atrankiniai viktimologiniai tyrimai, o dažnai ir viena, ir kita.

Ilgą laiką Lietuvoje nebuvo kaupiami statistiniai duomenys apie nukentėjusiuosius, taip pat nebuvo atlikti viktimologiniai tyrimai. Tačiau situacija pasikeitė:

1997 m. atliktas pirmasis Lietuvoje „Tarptautinis viktimologinis tyrimas“. Iš jo gauti pirminiai viktimizacijos procesų įvertinimai Lietuvoje, o 2003 m. gegužės 1 d. įvesta „Nukentėjusio fizinio asmens arba juridinio asmens statistinė kortelė“.

Toliau pateikiamas Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro (toliau – NPLC) 2005 metų viktimologinis tyrimas „Lietuvos gyventojų faktinė nusikalstamų veikų patirtis“<sup>1</sup>, atskleidžiamos opios problemos, kurių sprendimas neturi būti atidėliojamas.

## VIKTIMIZACIJOS LYGIO NUSTATYMAS LIETUVOJE

Per 1997–2004 m. Lietuvoje atlikta dešimtys įvairiausių rūšių viktimologinių tyrimų. Tačiau jų metodologijos labai skirtingos, neužtikrinamas tyrimų tęstinumas, tad rezultatus sugretinti itin sunku. Iš esmės galima palyginti tik bendriausius duomenis, kurie parodo bendrą viktimizacijos lygį Lietuvoje.

1 paveiksle pateiktų skirtingų viktimologinių tyrimų duomenys rodo, jog per pastaruosius dvejus metus asmenų, pareiškusių, kad tapo aukomis, dalis beveik nekito. Deja, gilesnė tyrimų lyginamoji analizė dėl skirtingų metodikų būtų moksliskai nepagrįsta.

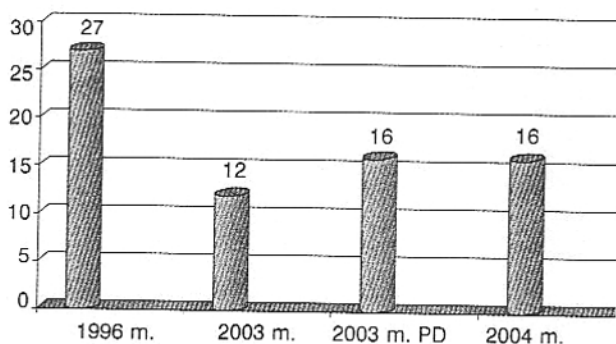
NPLC išsikeltas tikslas – tyrimai turėtų būti atliekami kiekvienais metais. Pagal analogišką metodiką kartu būtų daroma lyginamoji analizė, pateikiamos konkrečios išvados ir rekomendacijos, kaip gerinti nusikalstamų aukų teisinę ir socialinę apsaugą.

NPLC atlikto tyrimo duomenimis, nuo įvairių nusikalstamų veikų 2004 metais teigė nukentėję 16 proc. apklaustųjų (N=1003). Dauguma (91 proc.) nukentėjusiųjų tapo vieno nusikaltimo auka. Vidutinis nusikalstamų įvykių skaičius, tenkantis vienam nukentėjusiajam, – 1,14.

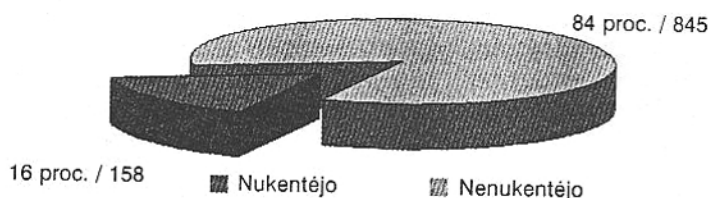
---

<sup>1</sup> **Tyrimo metodika.** Tyrimo metodiką parengė Mykolo Romerio universiteto Kriminologijos katedros ir Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro darbuotojai. Apklausą 2005 m. birželio 6–15 d. atliko tyrimų bendrovė „Spinter tyrimai“. **Tyrimo lokacija** – visa šalies teritorija. Iš viso 105 atrankiniai taškai, išdėstyti taip, kad reprezentuotų visus šalies regionus. **Tikslinė grupė** – apklausoje dalyvavo šalies gyventojai nuo 15 iki 75 m. amžiaus. **Tyrimo imtis** – tyrimo metu buvo apklausti 1003 respondentai. **Atranka** – tyrime naudotas *daugiapakopės stratifikuotos tikimybinės atrankos* metodas. Šis metodas užtikrina duomenų reprezentatyvumą, t. y. kiekvienas šalies namų ūkis turi vienodas galimybes būti apklaustas, ir atrankinė visuma pagal tikslinius kriterijus atitinka generalinę visumą. Tyrimo rezultatai reprezentuoja šalies gyventojų nuo 15 iki 75 metų amžiaus nuomones ir vertinimus. Anketoje buvo klausiama apie faktinę nusikalstamų veikų patirtį per 2004 metus. Anketos klausimynas parengtas, atsižvelgiant į Nukentėjusio fizinio asmens arba juridinio asmens statistinę kortelę.

**1 pav.** 1997–2004 m. viktimologinių tyrimų Lietuvoje respondentų, kurie nukentėjo nuo nusikalstamų veikų, procentinės dalys<sup>2</sup>



**2 pav.** Ar jūs pats / pati asmeniškai nukentėjote nuo įvairių nusikalstamų veikų / nusikaltimų Lietuvoje 2004 metais? (proc./absol. skaič.)



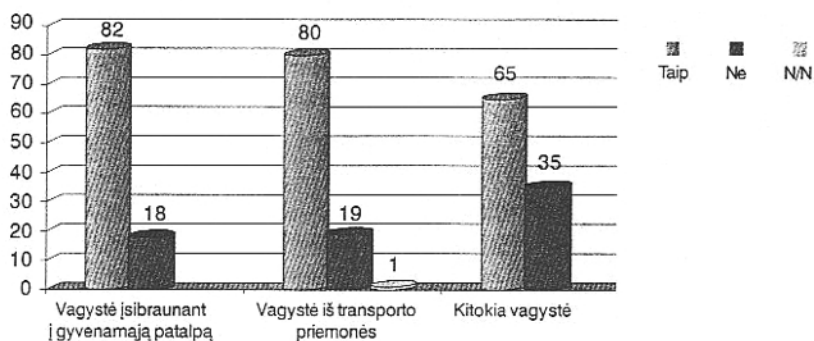
NPLC tyrimas rodo, jog dažniausiai asmenys patiria vagystes iš transporto priemonių (ją nurodė net 44 proc. nukentėjusiųjų), antroje vietoje – kitokios vagystės (23 proc.), trečioje – vagystės įsibraunant į gyvenamąją patalpą (21 proc.). Kitų nusikalstamų veikų gerokai mažiau: sukčiavimas ir nesunkus kūno sveikatos sutrikdymas – po 8 proc., plėšimas – 6 proc.

Tyrimas neigia esamą nuomonę, jog nukentėję asmenys vangiai kreipiasi į teisėsaugos institucijas, nesiima aktyvių veiksmų ginti savo teisėms. Duomenų

<sup>2</sup> Pastaba: pateikiami ne tyrimo publikavimo, pavišimo metai, o metai, apie kuriuos klausiama. Tyrimai (iš eilės): I. Tarptautinis viktimologinis tyrimas Lietuvoje 1997 m. Viktimologinės apklausos, socialinės ir nusikalstamumo statistikos duomenų analizė. – Teisės institutas: Baigiamoji ataskaita. Vilnius, 1997; II. Dobryninas A., Gaidys V. Ar saugi Lietuvos visuomenė? (Lietuvos gyventojų viktimizacijos patirtis ir požiūris į baudžiamąją justiciją bei visuomenės saugumą). – Lietuvos Respublikos Seimas; Jungtinių Tautų vystymo programa. Vilnius, 2004; III. „Lietuvos gyventojų apklausa apie policiją“. Tyrimas atliktas Policijos departamento užsakymu. „Baltijos tyrimai“, IV. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro 2005 metų viktimologinis tyrimas „Lietuvos gyventojų faktinė nusikalstamų veikų patirtis“. Vilnius, 2005.

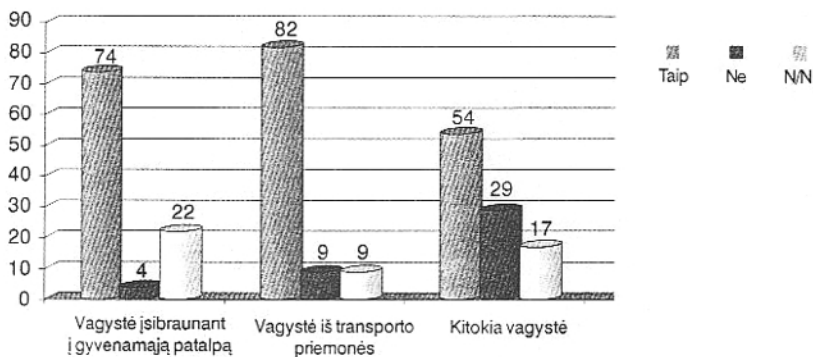
analizė parodė, jog didžioji dalis aukų (71 proc.) kreipėsi į teisėsaugos institucijas, informavo apie patirtą nusikalstamą veiką, žalą, nuostolius ir kt. Būtina suvokti, kad tik esant visuomenės narių ir teisėsaugos institucijų pareigūnų abipusiam pasitikėjimui, supratimui, galimas turiningas bendradarbiavimas, efektyvi prevencinė veikla. Būtina šalinti ydingas ikiteisminio tyrimo praktikos apraiškas, kai bandoma „atsikratyti“ nukentėjusiojo, teigti, jog tai neperspektyvi byla, nairu manyti, kad nusikaltėlis bus nustatytas, o byla ištirta ir pan.

**3 pav.** Atskirų nusikalstamų veikų aukų, kurios pranešė ar nepranešė apie incidentą, skaičius (proc.)



Tyrimo duomenys parodė, jog didžiausias aukų kreipimosi į teisėsaugos institucijas skaičius yra vagysčių atvejais, kai dėl vagysčių įsibraunant į gyvenamąsias patalpas ar iš transporto priemonių kreipėsi 8/10 šių kategorijų aukų (3 pav.).

**4 pav.** Atskirų nusikalstamų veikų aukų, kurios pranešė apie incidentą ir buvo pripažintos ar nepripažintos nukentėjusiais, skaičius (proc.)

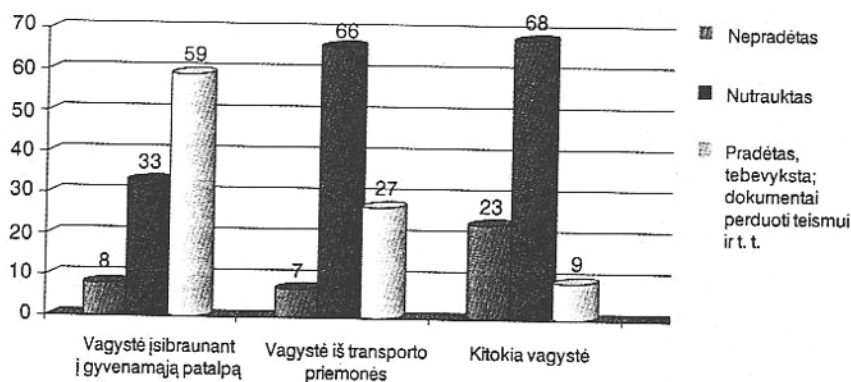


Tyrimo duomenų analizė parodė, jog didžioji dalis asmenų, kurie kreipėsi į teisėsaugos institucijas, t. y. 74 proc. dėl vagysčių iš gyvenamųjų patalpų bei 82 proc. dėl vagysčių iš transporto priemonių, buvo pripažinti nukentėjusiais (4 pav.).

Tyrimas atskleidė, kad vienais atvejais aukos pripažįstamos nukentėjusiais, pradedamas ikiteisminis tyrimas, tačiau jis vėliau nutraukiamas (5 pav.). Kitais atvejais tyrimas net nepradedamas. Nusikaltimo auka baudžiamajame procese egzistuoja tik kaip „nukentėjusysis“, o jos teisių, teisėtų interesų užtikrinimas, poreikių tenkinimas tiesiogiai siejamas su proceso dalyvio teisiniu statusu. Tik priėmus atitinkamą sprendimą ir surašius procesinį dokumentą (nutarimą pripažinti nukentėjusiuoju), konstatuojama, kad nusikaltimo auka turi visas įstatymuose nurodytas teises. Taigi, neatlikus šių veiksmų, t. y. nepripažinus asmens nukentėjusiuoju, iš esmės prarandamas nusikaltimo aukos efektyvios teisinės apsaugos pagrindas.

Lietuvoje yra aktuali problema ta, kad auka pripažįstama nukentėjusiuoju per vėlai (ne laiku). Kai pripažinimo klausimas nepagrįstai vilkinamas, atidėliojamas, auka negali užimti aktyvios (procesio dalyvio) pozicijos, t. y. neatidėliodama ginti savo teises. To priežastis – nemažai painiavos sukėlę nauji baudžiamieji įstatymai. Juose nenurodoma, per kurį terminą auka privalo būti pripažinta nukentėjusiuoju, tačiau šie įstatymai įtvirtina neatidėliotiną aukos pripažinimą nukentėjusiuoju, kai būtina nedelsiant patikrinti pateiktus duomenis ir imtis atitinkamų veiksmų siekiant pašalinti ar sumažinti nusikaltimo padarinius.

5 pav. Priimti procesiniai sprendimai dėl patirtos nusikalstamos veikos (proc.)



5 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad vagysčių iš transporto priemonių atvejais net 66 proc. respondentų nurodė, jog ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas, 7 proc. – net nepradėtas. Taigi yra dar viena blogybė, kai teisėsaugos institucijos, siekdamos gerinti savo išaiškinamumo rodiklius, sukuria antrinę viktimizaciją, t. y. auka be tiesioginių nuostolių praranda galimybę teisinėmis priemonėmis spręsti iškilusią problemą.

## LATENTIŠKUMAS

Apklausti 1003 Lietuvos gyventojai (15–75 m. amžiaus) teigė, kad 2004 metais nukentėjo iš viso nuo 180 nusikalstamų veikų. 2004-aisiais Lietuvoje vidutinis metinis gyventojų (15–75 m. amžiaus) skaičius buvo 2657175<sup>3</sup>. Taigi galima įvertinti realųjį nusikalstamumą, skaičiuojant veikas, nuo kurių 2004 metais nukentėjo 15–75 m. amžiaus Lietuvos gyventojai:

$$180 \times 2\,657\,175 / 1003 = 476\,861 \text{ nusikalstamų veikų.}$$

Žinant registruotąjį nusikalstamumą, galima įvertinti nusikalstamumo latentįškumą, t. y. kokią dalį nuo visų realiai įvykdomų nusikalstamų veikų užregistruoja teisėsaugos institucijos. Per 2004 metus Lietuvoje užregistruota 50 950 nusikalstamų veikų, nuo kurių nukentėjo 15–75 m. amžiaus gyventojai<sup>4</sup>. Taigi šiuo atveju užregistruotos nusikalstamos veikos sudaro tik  $50\,950 / 476\,861 \times 100 = 11 \%$  visų realiai padaromų nusikalstamų veikų (tiksliau jų įvertčio). Vadinasi, **2004 metais Lietuvoje iš visų nusikalstamų veikų, kurias 15–75 m. amžiaus gyventojai įvertino kaip nusikalstamas jų atžvilgiu, teisėsaugos institucijos užregistravo tik 11 proc.** Tai labai mažas skaičius. Anksčiau pateiktus skaičiavimus ir jų rezultatą patvirtina viktimizacijos koeficiento nustatymas, kai realus šis koeficientas yra 10 kartų didesnis negu bendras (registruotas).

**Realaus viktimizacijos koeficiento nustatymas, remiantis 2005 m. NPLC viktimologinio tyrimo duomenimis.** Realus viktimizacijos koeficientas skaičiuojamas pagal šią formulę:

$$K_{VR} = \frac{A_T}{G_{GR}} \times 1000$$

<sup>3</sup> Duomenis 2005.11.03 pateikė Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės Demografinės statistikos skyrius.

<sup>4</sup> Duomenis 2005.11.03 pateikė Informatikos ir ryšių departamento prie VRM Statistikos skyrius.

$K_{VR}$  – realus viktimizacijos koeficientas,  $A_T$  – tyrimu nustatytų nusikalstamų veikų aukų skaičius,  $G_{GR}$  – gyventojų, priklausančių atitinkamai amžiaus grupei, skaičius.

Remiantis 2005 m. NPLC viktimologinio tyrimo duomenimis, nusikalstamų veikų aukų, priklausančių amžiaus grupei nuo 15 iki 75 metų, skaičius – 419 834 (t. y.  $2\,657\,175 \times 15,8 / 100$ )<sup>5</sup>, o atitinkama visų gyventojų grupė – 2 657 175.

$$K_{VR} = \frac{419834}{2657175} \times 1000 \quad K_{VR} = 158,0$$

**Bendras viktimizacijos koeficiento nustatymas remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie LR VRM 2004 metų duomenimis.** Bendras viktimizacijos koeficientas skaičiuojamas pagal šią formulę:

$$K_{VB} = \frac{A_{ST}}{G} \times 1000$$

$K_{VB}$  – bendras viktimizacijos koeficientas,  $A_{ST}$  – teisėsaugos institucijose registruotų nusikalstamų veikų aukų skaičius,  $G$  – gyventojų skaičius.

IRD<sup>6</sup> duomenimis, 2004 metais buvo registruoti 53 988 nuo nusikalstamų veikų nukentėję fiziniai asmenys, o Lietuvoje buvo 3435591 gyventojas (Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys).

$$K_{VB} = \frac{53988}{3435591} \times 1000 \quad K_{VB} = 15,7$$

Teisėsaugos institucijos neturėtų vengti registruoti nusikalstamų veikų. Didelis užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius neturėtų būti vertinamas kaip netinkamo policijos ir kitų teisėsaugos institucijų darbo atspindys. Be abejo, teisėsaugos institucijų veikla yra reikšminga nusikalstamumo prevencijai ir kontrolei. Tačiau ši veikla yra tik maža dalelė gausybėje veiksmų, veikiančių nusikalstamumą.

Registruoto nusikalstamumo didėjimas Lietuvoje per pastarąjį dešimtmetį atitinka pasaulyje stebimus dėsningumus. Paradoksalu, tačiau didžiausias regist-

<sup>5</sup> Nuo įvairių nusikalstamų veikų 2004 metais teigė nukentėję 15,8 proc. apklaustųjų, žr. toliau.

<sup>6</sup> Informatikos ir ryšių departamentas prie VRM.

ruoto nusikalstamumo lygis yra labiausiai išsivysčiusiose šalyse, tačiau šios šalys dažniausiai pasižymi ir didesniu saugumu. Lietuva pagal registruoto nusikalstamumo lygį dar labai atsilieka nuo labiausiai išsivysčiusių šalių. Galima prognozuoti, kad ir ateityje registruotas nusikalstamumas Lietuvoje neišvengiamai didės.

## ASMENŲ SAUGUMAS IR SAUGUMO JAUSMAS

Vertinant kriminogeninę būklę konkrečioje teritorijoje, asmenų saugumas yra daug svarbesnis, negu joje užregistruojamų nusikalstamų veikų skaičiai. Vadovėlinė tiesa – nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės tikslas yra ne mažinti registruotą nusikalstamumą, o didinti asmenų saugumą. Kas iš to, kad mažinamas užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, jei būti toje teritorijoje nesaugu.

Žinotina, kad asmenų saugumas ir jų saugumo jausmas yra susiję, bet skirtingi dalykai. Asmenų saugumas atspindi realią tikimybę tapti nusikalstamos veikos auka. Saugumo jausmas yra susijęs ne tik su ta tikimybe, bet ir su informacija, kurią asmuo žino apie nusikalstamumą toje teritorijoje, su jo asmenine ar jo aplinkos asmenų patirtimi. Asmens saugumo jausmas yra susijęs su baime tapti nusikalstamos veikos auka, su psichologine jo gyvenimo kokybe, su pasirinkimu ką, kaip ir kada jis darys, kokias lėšas skirs savo saugumui ir kt. Nesaugiai besijaučianti visuomenė patiria didžiulius nuostolius, nes riboja savo elgesio galimybes, išleidžia nemažai pinigų savo saugumui užtikrinti. Pavyzdžiui, nesaugiai besijaučiantys asmenys puikų vakarą užuot iš pobūvio sveikai ir maloniai pasivaikščiodami grįžtų namo pėsti, važiuos automobiliu, samdys taksi ar pan. Nesaugiai besijaučianti visuomenė į automobilius montuoja brangias garsines signalizacijas ir pati kenčia nuo „kaukiančių“ automobilių triukšmo. Sunku būtų įvertinti žalą, kurią dėl to patiria visuomenė: žmonės negali užmigti ar ne laiku atsibunda nuo „kaukiančių“ automobilių signalizacijų, triukšmo, nepailsėję jaučiasi nedarbingi.

Taigi ne tik asmenų saugumo, bet ir saugumo jausmo didinimas yra labai svarbūs visuomenei.

**Saugumas.** NPLC atlikto tyrimo duomenimis, tikimybė 15–75 m. amžiaus asmeniui per 2004 metus nukentėti nuo vienos ar kelių nusikalstamų veikų Lietuvoje buvo viena šeštoji (t. y.  $158 / 1003 = 0,16 = 1:6$ )<sup>7</sup>. Taigi **apklausa**

<sup>7</sup> Nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų asmenų skaičius dalijamas iš visų apklaustų asmenų skaičiaus.



parodė, kad kas šeštas 15–75 m. amžiaus gyventojas per 2004 metus Lietuvoje nukentėjo nuo vienos ar kelių nusikalstamų veikų. Iš registruotojo nusikalstamumo statistikos galima gauti kitokią tikimybę – vieną devyniasdešimt aštuntąją (t. y.  $27235 / 2657175 = 0,01 = 1:98$ )<sup>8</sup>. Registruoto nusikalstamumo statistika parodė 16 kartų mažesnę tikimybę 15–75 metų amžiaus gyventojui per 2004 metus Lietuvoje nukentėti nuo vienos ar kelių nusikalstamų veikų.

**Saugumo jausmas.** 42 proc. apklaustųjų jaučiasi greičiau nesaugūs ar nesaugūs (nuo nusikalstamų veikų) ir tik 21 proc. jaučiasi greičiau saugūs ar saugūs. 37 proc. pasirinko neutralią poziciją – nei saugus, nei nesaugus (6 pav.). Taigi daugiau ar mažiau nesaugiai besijaučiančių yra apie 2 kartus daugiau, negu tų, kurie jaučiasi daugiau ar mažiau saugūs.

Visiškai kitokie rezultatai gauti 2004 metais balandžio mėnesio apklausoje, kurią atliko Baltijos tyrimai Policijos departamento užsakymu<sup>9</sup>. Šiuo atveju daugiau ar mažiau nesaugiai besijaučiančių buvo maždaug tiek pat (49 proc.), kiek ir tų, kurie jaučiasi daugiau ar mažiau saugūs (48 proc.). Policijos departamento apklausoje respondentui nebuvo galimybės pasirinkti neutralaus atsakymo varianto, kai jis nežino, ar jaučiasi saugus ar nesaugus. Manoma, kad žmogus turi žinoti, kaip jis jaučiasi – saugiai ar ne. Tačiau dalis respondentų negali atsakyti, ar jie jaučiasi saugūs. Priverstinis reikalavimas apsispręsti, pasirinkti vieną iš priešingų atsakymo variantų, nepaliekant neutralaus atsakymo galimybės, yra metodiskai netinkamas, gali iškreipti gaunamą vaizdą. Galima iškelti hipotezę, kad dėl taikytų skirtingų metodikų Policijos departamento užsakymu atliktame tyrime gyventojų saugumo jausmas labai skiriasi nuo to, kuris gautas atlikus NPLC tyrimą.

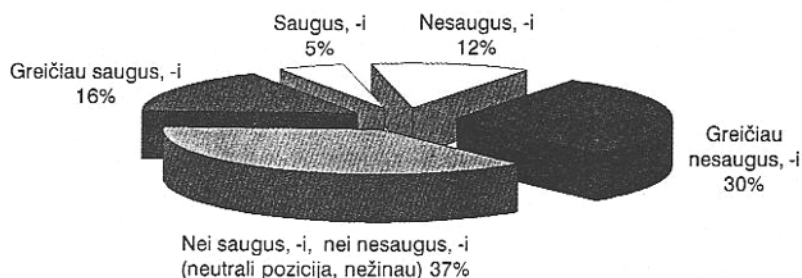
NPLC atlikto tyrimo duomenimis, greičiau nesaugūs ir nesaugūs dažniau jaučiasi vyresnio amžiaus (nuo 56 m.) tyrimo dalyviai, smulkūs verslininkai, ūkininkai, pensininkai, nepilnoje šeimoje (išsiskyrę, našliai) gyvenantys respondentai.

<sup>8</sup> Skaičius 15–75 metų amžiaus asmenų, kurie 2004 metais Lietuvoje nukentėjo nuo nusikalstamų veikų, yra 27235 (duomenis 2005.11.08 pateikė Informatikos ir ryšių departamento prie VRM Statistikos skyrius). 2004 metais Lietuvoje vidutinis metinis gyventojų (15–75 m. amžiaus) skaičius buvo 2657175 (duomenis 2005.11.03 pateikė Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės Demografinės statistikos skyrius).

<sup>9</sup> Lietuvos gyventojų apklausa apie policiją. Tyrimas atliktas Policijos departamento užsakymu. Baltijos tyrimai, 2004 m. <http://www.nplc.lt/lit/lit38.ppt> (2005 11 10).

Žymiai dažniau nesaugūs jaučiasi tyrimo dalyviai, 2004 metais nukentėję nuo nusikalstamos veikos. Būtų keista, jei būtų kitaip.

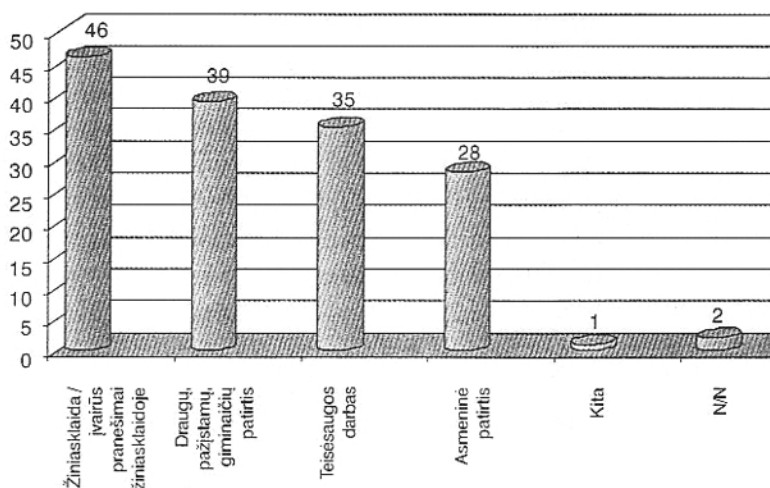
6 pav. Ar jūs jaučiatės saugus Lietuvoje nuo nusikalstamų veikų? (N=1003)



Apklaustos duomenimis, šalies gyventojų saugumo ar nesaugumo jausmą formuoja žiniasklaidos pranešimai (46 proc.) ir draugų, pažįstamų, giminaičių patirtis (39 proc.); trečioje vietoje yra teisėsaugos darbas (35 proc.), ketvirtoje – asmeninė patirtis (28 proc.) (7 pav.).

Žiniasklaidos pranešimus, kaip įtaką darantį veiksnį, dažniau nurodė vyriausieji tyrimo dalyviai, jaunesni dažniau įvardijo draugų, pažįstamų, giminaičių patirtį.

7 pav. Kas daro didžiausią įtaką jūsų saugumo / nesaugumo jausmui? (N=1003)



## IŠVADOS

NPLC siūlo, kad viktimologiniai tyrimai būtų atliekami kiekvienais metais pagal analogišką metodiką, kartu darant lyginamąją analizę, pateikiant išvadas ir rekomendacijas, kaip gerinti nusikaltimų aukų teisinę ir socialinę apsaugą.

NPLC atlikto viktimologinio tyrimo duomenimis nuo įvairių nusikalstamųjų veikų 2004 metais teigė nukentėję 16 proc. apklaustųjų. Registruoto nusikalstamumo statistika rodo, kad per 2004 metus Lietuvoje 16 kartų yra mažesnė tikimybė 15–75 metų amžiaus gyventojui nukentėti nuo vienos ar kelių nusikalstamųjų veikų. Tyrimo duomenimis, dažniausiai asmenys patiria vagystes iš transporto priemonių (ją nurodė net 44 proc. nukentėjusiųjų), antroje vietoje – kitokios vagystės (23 proc.), trečioje – vagystės įsibraunant į gyvenamąją patalpą (21 proc.).

Tyrimas neigia esamą nuomonę, jog nukentėjusieji vangiai kreipiasi į teisėsaugos institucijas, nesiima aktyvių veiksmų, kad apgintų savo teises. Didžioji dalis aukų (71 proc.) kreipėsi į teisėsaugos institucijas. Susiklostė situacija, kai vienais atvejais aukos pripažįstamos nukentėjusiais ir pradedamas ikiteisminis tyrimas, tačiau jis vėliau nutraukiamas, kitais atvejais tyrimas net nepradedamas. Pvz., vagysčių iš transporto priemonių atvejais net 66 proc. respondentų nurodė, jog ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas, 7 proc. – net nepradėtas.

2004 metais Lietuvoje iš visų nusikalstamųjų veikų, kurias 15–75 metų amžiaus gyventojai įvertino kaip nusikalstamas jų atžvilgiu, teisėsaugos institucijos užregistravo tik 11 proc. Tai labai mažas skaičius. Šį rezultatą patvirtina ir viktimizacijos koeficiento nustatymas, kai realus tas koeficientas yra 10 kartų didesnis negu bendras (registruotas).

Teisėsaugos institucijos neturėtų vengti registruoti nusikalstamas veikas. Didelis užregistruotų nusikalstamųjų veikų skaičius neturėtų būti vertinamas kaip netinkamo policijos ir kitų teisėsaugos institucijų darbo atspindys. Vertinant kriminogeninę būklę konkrečioje teritorijoje, asmenų saugumas yra daug svarbesnis negu joje užregistruojamų nusikalstamųjų veikų skaičius.

Be to, apklausos duomenimis, daugiau ar mažiau nesaugiai besijaučiančiųjų yra apie 2 kartus daugiau negu tų, kurie jaučiasi daugiau ar mažiau saugūs.